

«GISELLE'1»
100. ETENDUS

Boris Blinoff, Valli Kuurman, Artur Koit

P. PARIKA FOTO

Väino Aren

A. ALLA FOTO

Klaudia Maldutis, Artur Koit, Virve Viires, Kaljo Kõks H. SAARNE REPRO

Balletikunstil on olnud mitu erilise õitsengu perioodi. Üks kesksemaid neist balletiromantism, millele kuulub kogu XIX sajandi I pool. Sellest ajajärgust on tulnud meieni Taglioni «Sülfiid», Perrot' «Esmeralda», «Korsaar», aga ennekõike Adami-Gautier'-Coralli «Giselle ou les Wilis», mis esietendus 1841. aasta juunikuus Pariisis ja jõudis sealt õige pea Londonisse, Viini (1842) ning Moskvasse (1843).

Varsti ületas «Giselle» ka ookeani (Ameerika-esietendus 1846) ning elab pea-aegu kõigil maailma balletilavadel tänaseni kui üks romantilise balleti tippe. Nii saab tõepoolest öelda, sest selles balletis kohtame kirjanduslikule algallikale (H. Heine) toetumise kõrval tantsu sümfoniseerimist, muusikadramaturgia terviklikkust, tantsuvormide arendatust, reaalse-fantastilise maailma paralleelsust — ühesõnaga kõike, mis on iseloomulik balletiromantismile.

Eestimaale tulemiseks kulus «Giselle'il» siiski palju aega — terviklikult nägid tallinlased seda ainult veidi vähem kui sada aastat pärast maailmaesietendust. Rahel Olbrei «maalähedases» redaktsioonis (näiteks I vaatust tant-siti kongskingades) esietendus «Giselle» «Estonias» 1929. aastal (teistkordselt 1942. aastal). Siit omakorda kulus veel kolmkümmend aastat (kui arvata maha külalistruppide «Giselle'i»-fragmendid), et jõuda kanoniseeritud variandi oma-poolse interpreteerimiseni. Nimelt lähtus teatri tookordne peaballettmeister Viktor Päre 1959. aastal Coralli-«Giselle'ist», mille nimiosalise tantsude lavas-

tus algedaktsioonis kuulus Jules Perrot'le (ta lõi need oma abikaasale Carlotta Grizile — esimesele Giselle'ile), redigeerituna Marius Petipa poolt 1884. aastal.

Samadest allikatest lähtub ka «Estonia» tänane «Giselle», mille 1975. aastal tõid lavale koreograafid A. Selest—R. Vagabov (ballettmeistrid-repetiitorid H. Puur ja A. Leis) ning kunstnik K.-A. Püüman.

Kõneldes algallikatest lähtuvast, n.-õ. kanoonilisest «Giselle'ist» tuleb mõista, et teeme seda vaid tingimisi. Tegelikult on esi-«Giselle» varjunud aegade hämarusse. Tegemist on dialektikaga — iga järgnev põlvkond on etendusse midagi omalt poolt lisanud. Eelkõige on tänaseks kadunud romantilise balleti stiil — ja seda mitte ainult meil. «Giselle'i» esitatakse tavalise XX sajandil välja kujunenud klassikalise tantsu maneeriga. Unustatakse, et XIX sajandil olid tantsijannade käed tantsu ilustajateks (tantsiti eelkõige jalgadega), mitte osaks ühtsest koordineeritud süsteemist. Ent lavastuse põhikompositsioon ja -skeem on jäänud, sellest siis teatud õigustus kanoonilisusest kõnelemiseks.

* * *

Nüüd on «Estonia» jõudnud praeguse «Giselle'i» versiooni 100. etenduseni. Võib öelda, et 1975. aastal ei tulnud, ta tühjale kohale. Ehkki 1942. aastal Olbrei lavastuses Klaudia Maldutis sooritas hoopis teistsuguseid pas'sid kui näiteks Tamara Karsavina traditsioonilise koreograafia kohaselt (ka riidetatud polnud ta tavapärasesse romantilise balleti rüüsse); kuigi Artur Koit tantsis prints Albertit traditsioonist erinevas lahenduses, oli tee rajatud. Uue kvaliteedi «Estonia» Giselle'ide ritta tõi habras Aime Leis (1959. aasta redaktsioonis). Ta jõudis tõelise dramatismi, mis kõrgetasemelise professionaalse tantsutehnika vahendusel vaatajateni jõudis. Jätkus «printside rida» — Uno Puusaag, Väino Aren, Jüri Lass. Viimasena nimetatu kujundatud Albert püsib ilusajoonelise õilsa tantsuga meeles tänaseni. Teatri parimate Giselle'i osatäitjate hulka peab tingimata arvama Tamara Soone, kelle osakäsitlus oli väga terviklik ja armas, kuidagi väga karge ning väärikas.

Kauneimad elamused «Estonia» «Giselle'ist» pärinevad aga nendelt etendustelt, kus lavale ilmusid Helmi Puur ja Tiiu Randviir. Helmi Puur oli sündinud kehastama Giselle'i. Tema tants oli ehtromantiline puhang — täiuslikult stiilne, musikaalne ja väljendusrikas. Ta hingestas iga liigutuse ning kõneles vaataja südamele ning silmadele. Helmi Puur liitis mõlemad vaatused draamatiliseks tervikuks, mis oli nagu ülemlaul sügavale, lausa ebamaisele armastusele.

Tiiu Randviir kujutas Myrthat tõeliselt kuningliku vilide käskijannana, kelle süda näis olevat külmunud. See muutis ta nagu mingi loodusjõu sarnaseks. Tiiu Randviiru Myrtha puhul on omal kohal võrdlus — surnud bakhant.

Helmi Puur ja Uno Puusaag

H. SAARNE REPRO

Inge Arro ja Jevgeni Neff

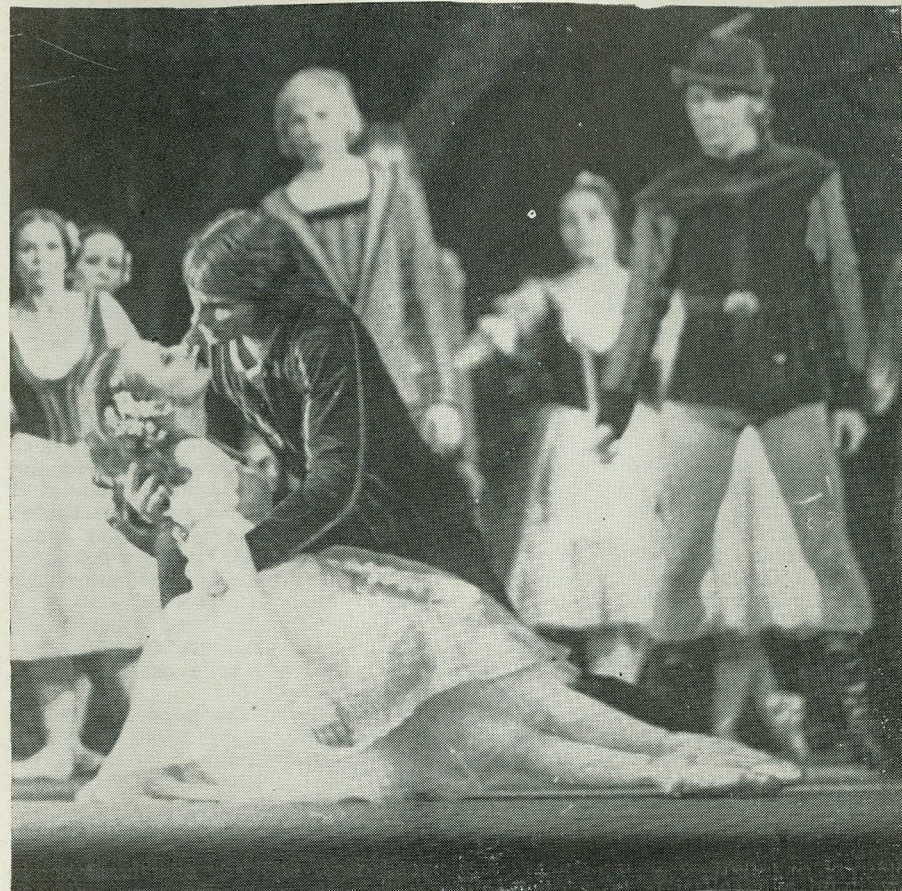
B. SAJENKO FOTO

Tänane «Estonia» ballett on rikas — teatril on välja panna kolm väga erinevat «Giselle'i» nimiosalist: lüüriline, andunud Elita Erkina, ehtromantilist stiili taasavastav Saima Kranig ja habras, akadeemiliselt range Inge Arro. Kõrgtaset pakub Tiit Härm prints Albertina, kes loob poeetilise armastaja.

Üldse on kogu ansambel olnud tugev — Tatjana Solovkina, Olga Tšitšerova, Tatjana Laid (Myrthad), Janis Garancis (metsnik), Teesi Mõtus-Viisimaa, Helga Ojalo (Giselle'i ema) jt. on teinud kõik, et tagada tänase «Giselle'i» terviklikkust. 1979. aastal näitas teater seda etendust ka oma Moskva külalissetendustel. «Estonia», mida tunti eelkõige eduka eksperimenteerijana kaas-aegse balleti valdkonnas, tõestas, et on võimekas ka klassikalises repertuaaris.

«Giselle'i» kavasoolekul on veel üks tähendus — sellesse lavastusse saab kutsuda erinevaid külalissoliste. Oleme tutvunud niisuguste balletimetropolide nagu Moskva, Leningradi, Pariisi ja New Yorgi «tähtedega», oleme näinud Kanada, Rootsi, Sveitsi, Ungari, Itaalia tantsijaid, lähimatest naabritest kõnelemata. Kas saab unustada neid suure kunsti hetki, mida kinkisid moskvala- sed Maksimova ja Liepa ning Pavlova ja Gordejev või leningradlanna Fes- senko? Iialgi ei unune vapustus, mille tõi rahvusvaheliste kuulsuste Eva Evdo- kimova ja Attilio Labisi tants. Selle kõige võrra oleme rikkamad.

Heino Aassalu

Elita Erkina, Tiit Härm, Janis Garancis

H. SAARNE FOTO

Tiit Härm, tantsiva repetiitorina veel ka üks peaosalisi ja seega kõnealuse lavastusega kõige tihedamini seotud estoonlane:

«Esimesena lavastas meil «Giselle'i» Rahel Olbrei 1929. a. Käesolev on juba viies. Seda pole ehk ühe teatri jaoks just vähe, kuid antud juhul ei ole kor- damine sugugi liiast ega ka mitte juhus. Esiteks on «Giselle» üks huvitava- maid teoseid kogu klassikalises pärandis, ühendades keerukad ülesanded: vormi peenuse, romantilise eposhi stiili- ja plastikatumetuse, millele lisandub tingimata veel suurt tähendust eviv miimilis-plastilises plaanis näitlejatöö (hilisemad koolid ei nõua viimast enam nii väga). Teiseks on «Giselle'i» praegune lavastus teatrile eriline tänu Alla Selesti isiksusele; ütleksin koguni, et ilma temata oleks «Giselle'i» kui klassikalise väljendusega teose taasilmumine meie lavale olnud lõppude lõpuks küll vajalik, kuid jäänuks eeldatavasti nii kunstiliste tulemuste kui ka kõige sellest johtuvaga trupi aktiiva-pooletl välja.»

(«Sirp ja Vasar». 23. mai 1975)

Saima Kranig

G. VAIDLA FOTO

Esikaanel — Aime Leis ja Uno Puusaag

Hind 20 kop.

Trükikoda „Ühiselu“, Tallinn. Tell. 855, III 1982. Tiraaz 700.